

فقه اسلامی - 26

احکام تربیتی

نماز

شکایات نماز

مسئله 1 - شکایات نماز بر سه دسته تقسیم می شوند :

1- شکهایی که نماز را باطل می کنند و آن 8 قسم است.

2- شکهایی که نباید به آنها اعتنا کرد و آن 6 قسم است.

3- شکهای صحیح که باید طبق دستوری که گفته می شود عمل شود، و آن 9 قسم است .

شکهای باطل کننده

مسئله 2 - شکهای هشتگانه ای که نماز را باطل می کنند و باید نماز را دوباره اعاده کرد، به شرح زیر است:

1- شك در رکعتهای نماز دو رکعتی مانند نماز صبح و نماز مسافر که برای ظهر و عصر و عشاء ، دو رکعت می خواند؛ ولی شك در نمازهای دو رکعتی مستحبی، نماز را باطل نمی کند و نباید به آن اعتنا کرد.

2- شك در رکعتهای نماز سه رکعتی (مغرب).

3- شك در نماز چهار ركعتی هرگاه يك طرف شك، يك باشد، مثل اين كه شك كند يك ركعت خوانده يا دو ركعت ؛ و يا اينكه شك كند يك ركعت خوانده يا سه ركعت.

4- شك در نمازهای چهار ركعتی پيش از تمام شدن سجده دوم در حالی كه يك طرف شك دو باشد (مانند شك دو و سه قبل از اتمام دو سجده).

5- شك بين دو و پنج يا بيشتتر از پنج.

6- شك بين سه و شش يا بيشتتر.

7- شك بين چهار و شش يا بيشتتر.

8- شك در عدد ركعتهای نماز كه اصلاً نداند چند ركعت خوانده است.

شكهایی كه نباید به آنها اعتنا كرد

مسأله 3 - شكهایی كه نباید به آنها اعتنا كرد به شرح زیر است:

1- شك بعد از محل.

2- شك بعد از سلام.

3- شك بعد از گذشتن وقت نماز.

4- شك كثير الشك یعنی کسی كه زیاد شك می كند.

5- شك امام یا ماموم ؛ در صورتی كه یکی از آن دو ملتفت باشد.

6- شك در نمازهای مستحبی.

اول: شك بعد از محل

مسأله 4 - هرگاه در اثناء نماز بعد از گذشتن از محل یکی از واجبات نماز و وارد شدن در واجب بعدی نماز، شك کند آن را به جا آورده یا نه؟ مثل این که بعد از داخل شدن در رکوع، شك کند که آیا قرائت حمد و سوره را انجام داده یا نه؟ یا بعد از ورود در سجده، در کیفیت انجام رکوع شك کند؛ در این موارد نباید به شك خود اعتنا کند و نمازش صحیح است.

مسأله 5 - هرگاه قبل از گذشتن از محل، شك کند و برگردد و آن را به جا آورد، بعد معلوم شود آن جزء را انجام داده بود و بار دوم اضافه بوده است؛ در این صورت اگر آن جزء تکرار شده رکن باشد نمازش باطل است و اگر رکن نباشد صحیح است.

دوم: شك بعد از سلام

مسأله 6 - هرگاه بعد از سلام نماز شك کند که نمازش صحیح بوده یا نه، خواه شك مربوط به عدد رکعتهای نماز باشد یا شرایط نماز یا اجزای نماز مانند رکوع و سجود، به شك خود اعتنا نکند.

سوم: شك بعد از وقت

مسأله 7 - هرگاه بعد از گذشتن وقت نماز شك کند که نماز را خوانده یا نه، به شك اعتنا نکند، ولی هرگاه پیش از گذشتن وقت نماز شك کند، باید نماز را به جا آورد.

چهارم: شك كثير الشك

مسأله 8 - «كثير الشك» یعنی کسی که زیاد شك می کند نباید به شك خود اعتنا کند، خواه در عدد رکعات نماز باشد، یا در اجزای نماز، یا شرایط نماز.

مسأله 9 - كثير الشك به کسی گفته می شود که بگویند زیاد شك می کند و اگر کسی نوعاً در سه نماز متوالی شك می کند، كثير الشك محسوب می شود.

مسئله 10 - هرگاه به خاطر عوارض موقتی مانند بیماری، عصبانیت یا مصیبت برای مدتی کوتاه گرفتار حالت کثرت شك شود، کثیرالشک به حساب نمی آید و باید مطابق احکام آن که انشاء الله در ادامه می آید رفتار کند.

مسئله 11 - منظور از اعتنا نکردن به شك در موارد بالا این است که آن طرف را که به نفع اوست بگیرد، مثلاً اگر شك کند سجده یا رکوع را به جا آورده، بنا بگذارد بر این که به جا آورده است، هرچند از محل آن نگذشته است، یا اگر شك کند نماز صبح را دو رکعت خوانده یا سه رکعت، بنا بگذارد که دو رکعت خوانده است، یا اگر شك کند نماز مغرب را دو رکعت خواند یا سه رکعت، بنا بگذارد بر اینکه سه رکعت خوانده است.

مسئله 12 - کسی که همیشه فقط در يك مورد نماز زیاد شك می کند (مثلاً در سجده) باید فقط در همین مورد به شك خود اعتنا نکند و چنانچه در چیزهای دیگر شك کند باید به دستور شك عمل نماید. همچنین اگر کسی فقط در نماز خاصی مانند نماز صبح زیاد شك می کند، فقط در خصوص آن نماز باید اعتنا نکند و در نمازهای دیگر باید به دستوری که در مورد شکایات گفته می شود عمل نماید.

مسئله 13 - هرگاه انسان شك کند کثیرالشک شده یا نه، بنا می گذارد بر این که کثیرالشک نیست.

مسئله 14 - اشخاص و سواسی باید به پندار خود عمل نکنند بلکه مطابق روش اشخاص معمولی عمل کنند.

پنجم: شك امام یا مأموم

مسئله 15 - اگر امام جماعت در عدد رکعتهای نماز شك کند، مثلاً نداند سه رکعت خوانده یا چهار رکعت، ولی مأموم (یعنی کسی که به امام جماعت اقتدا کرده) بداند چهار رکعت خوانده و به نحوی به امام بفهماند؛ امام باید مطابق آن عمل کند و به شك خود اعتنا نکند؛ و همچنین اگر امام می داند چند رکعت خوانده، ولی مأموم شك می کند، باید مأموم از امام پیروی کند و به شك خود اعتنا نکند.

ششم: شك در نماز مستحبی

مسأله 16 - هرگاه در عدد رکعت‌های نماز مستحبی شك کند، باید به شك خود اعتنا نکند.

شکهای صحیح

مسأله 17 - شك های صحیح و احکام آنها بدین شرح است (یاد آور می شود موارد ذیل همه در خصوص نماز های چهار رکعتی است) :

اول - شك میان « دو و سه » بعد از اكمال سجده دوم: در این مورد، باید بنا بگذارد بر اینکه سه رکعت خوانده و يك رکعت دیگر بخواند و نماز را تمام کند و بعد از نماز، يك رکعت نماز احتیاط ایستاده یا دو رکعت نماز احتیاط نشسته به دستوری که بعداً گفته می شود به جا آورد.

دوم - شك میان «سه و چهار»: که در هر جای نماز باشد بنابر چهار می گذارد و نماز را تمام کرده و بعد از آن يك رکعت نماز احتیاط ایستاده، یا دو رکعت نشسته، به جا می آورد.

سوم - شك میان «دو و چهار» بعد از اكمال سجده دوم: که باید بنا را بر چهار بگذارد و نماز را تمام کند و بعد دو رکعت نماز احتیاط ایستاده بخواند.

چهارم - شك میان «دو و سه و چهار» بعد از اكمال سجده دوم: باید بنا را بر چهار بگذارد و بعد از نماز، دو رکعت نماز احتیاط ایستاده، سپس دو رکعت نشسته به جا آورد.

پنجم - شك میان «چهار و پنج» بعد از اكمال سجده دوم: بنا را بر چهار می گذارد و نماز را تمام می کند و بعد از آن دو سجده سهو به شرحی که بیان خواهد شد به جا می آورد.

ششم - شك میان «چهار و پنج» در حال ایستاده: باید بنشینند تا شك او تبدیل به سه و چهار شود و بنا را بر چهار می گذارد و نماز را تمام می کند، بعد يك رکعت نماز احتیاط ایستاده، یا دو رکعت نشسته به جا می آورد و بعد از آن بنا بر احتیاط واجب، دو سجده سهو به شرحی که بیان خواهد شد به جا می آورد.

هفتم - شك بین «سه و پنج» در حال ایستاده: باید بنشینند و شك او به دو و چهار برمی گردد، بنا را بر چهار می گذارد و نماز را تمام می کند، سپس دو رکعت نماز احتیاط ایستاده به جا می آورد و بنا بر احوط، دو سجده سهو انجام می دهد.

هشتم - شك بین «سه و چهار و پنج» در حال ایستاده: باید بنشینند و شك او به دو و سه و چهار برمی گردد، بنا را بر چهار می گذارد و نماز را تکمیل کرده، سپس دو رکعت نماز احتیاط ایستاده و بعد دو رکعت نشسته به جا می آورد و بنا بر احوط، دو سجده سهو به جا می آورد.

نهم - شك میان «پنج و شش» در حال ایستاده: باید بنشینند و شك او به چهار و پنج بر می گردد، نماز را تمام کرده و دو سجده سهو به جا می آورد؛ و بنا بر احتیاط واجب، دو سجده سهو دیگر هم به خاطر قیام بی جا، انجام می دهد.

طریقه نماز احتیاط

مسأله 18 - نماز احتیاط که به خاطر شك در رکعتهای نماز به جا آورده می شود به این صورت است که بعد از سلام نماز باید بدون اینکه روی خود را به این طرف و آن طرف برگرداند، فوراً نیت نماز احتیاط کند و تکبیرة الاحرام بگوید و فقط حمد را قرائت نماید (و سوره را ترك کند) و سپس به رکوع رود و مانند نمازهای معمولی سجده کند و اگر نماز احتیاط او يك رکعت است بعد از دو سجده، تشهد بخواند و سلام دهد و اگر دو رکعت است بعد از دو سجده يك رکعت دیگر را مثل رکعت اول به جا آورد و بعد از تشهد، سلام دهد.

مسئله 19 - نماز احتیاط، اذان و اقامه و سوره بعد از حمد و قنوت ندارد و حمد را باید آهسته بخواند.

مسئله 20 - اگر نماز احتیاط را نشسته می خواند؛ باید برای رکوع به اندازه ای که مقدور است خم شود به نحوی که بگویند رکوع انجام می دهد ، و در آن حال، ذکر رکوع را بگوید.

مسئله 21 - اگر در عدد رکعتهای نماز احتیاط نیز شك کند باید بنا را بر بیشتر بگذارد، اما اگر طرف بیشتر نماز را باطل می کند، بنا را بر کمتر می گذارد و نمازش صحیح است.

مسئله 22 - اگر قضای سجده یا قضای تشهد یا سجده سهو بر او واجب شده و در عین حال نماز احتیاط نیز بر او واجب است، باید اول نماز احتیاط را به جا آورد، بعد قضای سجده یا تشهد را و بعد سجده سهو را انجام دهد.

مواردی که سجده سهو واجب است

مسئله 23 - در موارد ذیل ، باید سجده سهو را به روشی که بیان خواهد شد ، به جا آورد:

1- کلام بی جا، یعنی سهواً در نماز حرف بزند.

2- سلام بی جا، یعنی مثلاً در رکعت دوم نماز چهار رکعتی، اشتباهاً سلام بدهد.

3- یک سجده فراموش شده ، بنا بر احتیاط واجب.

4- تشهد فراموش شده.

5- قیام بی جا ، یا نشستن بی جا از روی اشتباه ، بنا بر احتیاط واجب.

6- شكّ میان چهار و پنج؛ همچنین در چهار قسم اخیر از موارد شك های صحیح ، بنا بر احتیاط واجب ؛ به شرحی که در مسائل بالا بیان شد.

مسأله 24 - در غیر از موارد فوق، اگر چیزی را سهوا کم یا زیاد کند؛ مستحب است دو سجده سهو را به جا آورد.

روش انجام سجده سهو

مسأله 25 - سجده سهو به این ترتیب است که بعد از سلام نماز، بلافاصله نیت سجده سهو می کند و بعد به سجده می رود و می گوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ» یا می گوید: « بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ » سپس سر از سجده بر می دارد و می نشیند، دوباره به سجده می رود و همان ذکر را می گوید و بعد از آن که سر از سجده دوم برداشت، تشهد می خواند و سلام می دهد.

مسأله 26 - سجده سهو مانند سجده نماز باید رو به قبله و با حالت وضو و طهارت باشد و پیشانی را نیز بر چیزی که سجده بر آن جایز است بگذارد.

مسأله 27 - اگر سجده سهو را فراموش کرد؛ باید در اولین فرصتی که به یادش می آید ، انجام دهد.